

Konstnärliga metoder för människor med funktionsnedsättningar

Madelen Veldre

Examensarbete, 10 poäng
Malmö, december 2006

Handledare: Anna Houmann

Examinator: Håkan Lundström

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
2. Litteraturgenomgång	2
2.1 Valda metoder	2
2.2 Konstnärliga terapier	2
2.3 Konstnärliga pedagogiska metoder	3
2.4 Uttryck för mänskligt välbefinnande	3
2.5 Psykodrama	4
2.6 Dansterapi	5
2.7 Rytmik som pedagogisk metod	5
2.8 Nycirkus som pedagogisk metod	6
2.9 Avgränsningar	7
3. Syfte	8
4. Material och metod	8
4.1 Informanter	9
4.2 Databeskrivning och analys	10
5. Etiska överväganden	11
6. Resultat intervjuer	11
6.1 Personlig bakgrund	11
6.2 Metoden idag	12
6.3 Arbetet och dess beståndsdelar	14
6.4 Framtiden	16
6.5 Sammanfattning av resultat	18
7. Resultatdiskussion	18
7.1 Personlig bakgrund	18
7.2 Metoden idag	20
7.3 Arbetet och dess beståndsdelar	21
7.4 Framtiden	22
8. Avslutning	22
8.1 Fortsatt forskning	23
8.2 Tips på litteratur	23
8.3 Anekdot	24
9. Referenser	25
Bilaga 1	28
Bilaga 2	29

Abstract

Title: Artistic methods for persons with dysfunctions.

Author: Madelen Veldre

Keywords: circus, culture, dance therapy, eurhythmics, health, psychodrama

The idea to the paper was born in my work, as a pedagogue, with young persons with dysfunctions. My pedagogic method is eurhythmics but I wanted to examine in what other ways you could work with artistic expression in similar areas such as circus, dance therapy and psychodrama. These areas were chosen because they have components that are interrelated, which I find very interesting. Mind and body are considered from a holistic point of view. The purpose of this paper is to bring about a better understanding of how persons with dysfunctions respond to various artistic teaching methods. I have focused on the following aspects: 1) personal background 2) history and development of the different methods 3) the method of today 4) different aspects of the method 5) the future. The background part consists of a literature review to give an introduction into the subject. The result part comprises science, history and theories and the interviews give a personal and current angle of the questions I presented. In my discussion I connect the results from the interviews and the literature review based on my five focus fields. The conclusion of the study shows how important it is that artistic methods are available for persons with dysfunctions. Furthermore the study shows the necessity of further research in the field and that more research could contribute to a greater breakthrough for the artistic methods. The study ends with recommendations for continuous research and private thoughts about the performed paper.

1. Inledning

Under min utbildning till rytmikpedagog på Musikhögskolan i Malmö har vi haft ämnesmetodik för alla åldrar. Vi har även haft verksamhetsförlagd utbildning på förskola, låg/mellanstadium, gymnasium, musikestetiskt gymnasium och folkhögskola. Vi har fått en god inblick i hur man arbetar med de olika målgrupperna. Under det sista året hade vi även en liten kurs i hur man arbetar med barn med funktionsnedsättningar. Här blev jag nyfiken och ville veta mer.

Under de två sista åren på utbildningen arbetade jag på barnhabiliteringen¹ i Malmö med unga med olika funktionsnedsättningar. Jag hade tre grupper i veckan bestående av elever med olika diagnoser som autism, Asperger, AD/HD och Downs syndrom. Jag arbetade med rytmik, sång, rörelse, dramainslag och afrikanska trummor. Det var under en sådan här lektion jag fattade intresse för att arbeta med människor som har fysiska eller psykiska nedsättningar. Jag hade under en termin en flicka med autism som var svår att nå verbalt men hon var med under övningarna så gott hon kunde. Ett tillfälle där vi möttes var remarkabelt. Jag hade skrivit en låt där eleverna ska svara med rytmer, stamp eller klapp och redan efter tredje tillfället svarade flickan ”oklanderligt” med rytmer (se bilaga). Jag gjorde ingen stor sak av det men utmanade henne genom att jag låtsades ha glömt texten. Flickan sjöng då hela texten för mig till mitt pianokomp. Fascinationen var ett faktum. Jag ville veta hur och varför jag kunde nå henne genom ett konstnärligt uttryck men inte verbalt.

Under en helg våren 2006 gick jag en kurs för Erna Grönlund, f.d. professor vid danshögskolan i Stockholm med särskild inriktning på dans för barn med fysiska och psykiska nedsättningar. Jag gick kursen för att få inspiration och idéer till min egen undersökning genom att se hur hon arbetade och hur hon resonerade kring begreppet terapi. Jag försökte under helgen översätta hennes övningar till rytmikundervisning och jag fann att likheten var att tankesättet var holistiskt.

Jag började i samband med det här fundera kring begreppen terapi, metod, träning, sjukgymnastik och behandling. Vad är dess innebörd? Vad krävs för att kunna arbeta med konstnärligt uttryck med människor med funktionsnedsättningar? Mitt intresse ligger i sambandet mellan konstnärliga uttryck och mänskligt välbefinnande.

En tanke med mitt arbete är att utveckla befintlig verksamhet och bredda egna och andras kunskap om konstnärliga metoder såväl på barnpsyk, habilitering, särskolor men även för människor utan förkunskaper som har ett intresse av konstnärliga metoder för människor med funktionsnedsättningar. Min nyvunna kunskap kan förhoppningsvis användas som upplysning för eventuella kommande arbetsgivare och i mitt framtida pedagogiska arbete. Uppsatsen kan eventuellt bidra till förändring.

När jag talar om funktionsnedsättningar i min huvudrubrik, syftar jag på människor med fysiska eller psykiska nedsättningar, depressioner, cancer eller som efter en traumatisk händelse befinner sig i någon form av kris.

¹ Habilitering skall erbjuda insatser som förebygger och minskar svårigheter som en funktionsnedsättning kan medföra. Habilitering syftar till utvecklandet av ny förmåga till skillnad från rehabilitering som är en insats som behövs för att förlorade förmågor vid exempelvis sjukdom eller skada skall återfinnas. www.ne.se, 2006, www.vardguiden.se, 2006

I titeln använder jag också begreppet konstnärliga metoder. Definitionen för konstnärlig enligt Nationalencyklopedin 2006 är ”som har att göra med konst(närer)”, ordet konst förklaras av Norstedts (1999) svenska ordbok på följande sätt: ”verksamhet som syftar till att hos människor framkalla särskilda sinnesintryck som ger upphov till känslomässig eller tankemässig inlevelse”.

2. Litteraturgenomgång

2.1 Valda metoder

I arbetet studerar jag fyra olika metoder² som används mer eller mindre med människor med funktionsnedsättningar i Sverige idag. Med tanke på storleken på uppsatsen kan endast ett fåtal granskas. De metoder jag valt att gå in djupare på, utöver rytmik, valde jag av den anledningen att de har komponenter som påminner om varandra. Jag ville förstå rytmikens plats bland de konstnärliga metoderna och se likheter och skillnader. Rytmikutbildningen består av flera delar där drama, dans och akrobatik är antingen obligatoriskt eller valbart. De valda metoderna är därför dansterapi, psykodrama, nycirkus och rytmik. Den gemensamma nämnaren som bestämde mitt val av metoder är att de arbetar holistiskt³, med kropp och själ. Det finns en uppsjö av konstnärliga metoder att botanisera bland men jag tyckte det var intressant att välja två terapeutiska och två pedagogiska metoder. Jag ville undersöka vad som skiljer dem åt och syftet med metoderna.

Beskrivningarna är inte tillräckliga för att ge kunskap om varje metod utan har för avsikt att förmedla enkel information så att läsaren får en liten introduktion. Jag beskriver historik, teori, praktik och verksamheten så som den utövas i Sverige både i utbildning och ute på fältet. Olika källor har använts, jag har utgått från litteratur, hemsidor och metodernas företrädares förklaringar och påståenden. Jag vill understryka att i detta avsnitt har inte gjorts någon värdering av metodernas effektivitet, värde eller eventuell skadlighet. För att få granskningen så objektiv som möjligt studerade jag alla fyra metoderna likvärdigt utan att lägga en större vikt på rytmik.

2.2 Konstnärliga terapier

Konstnärliga terapier är ett begrepp som används för de terapiformer⁴ som använder konstnärliga uttryck som redskap i den terapeutiska processen. Hit hör bild, dans, drama, psykodrama, musikterapi och uttryckande konst. Den gemensamma tanken inom konstnärliga terapier är att skapande aktiviteter är en väg till bättre hälsa. Konstnärliga metoder hjälper människan att förtydliga sin självbild, synen på sin sjukdom och existentiella frågor genom att

² Metod enligt Nationalencyklopedin: ”Planmässigt tillvägagångssätt för att nå ett visst resultat”.

³ Holism enligt Nationalencyklopedin: ”åsiikt enligt vilken helheten är något mer än summan av delarna. Helheten är primär i förhållande till delarna och delarna måste förstås utifrån helheten snarare än tvärtom”.

⁴ Terapi enligt Nationalencyklopedin: ”Medicinsk eller psykologisk behandling. Inom kroppssjukvården innefattar termen alla former av behandling av sjukdomar och skador”. Enligt B. I Lindskog, Medicinsk terminologi, 1997, s. 542: ”Sjukdomsbehandling, behandling som riktar sig mot sjukdomens orsak och syftar till att bota sjukdomen”.

förena teori med praktik. Lärandet baseras på olika sinnen vilket konkretiserar olika känslor och begrepp (Grönlund, Alm & Hammarlund, 1999). En allmän riktlinje när man talar om konstnärliga terapiers verkan är att de inte löser problemen för människor med allvarliga handikapp ensamma utan att det är önskvärt med ett samarbete med andra behandlingsåtgärder⁵ (Theorell 1998, Englund 2004).

2.3 Konstnärliga pedagogiska metoder

Konstnärliga pedagogiska metoder är en benämning som jag valt att kalla de aktiviteter jag stött på som inte har som huvudmål att vara terapeutiska eller som behandling. De som undervisar i dessa metoder har ofta inga psykoterapeutiska⁶ kunskaper på någon högre nivå men däremot pedagogiska och konstnärliga. Metoderna ses inte som en behandling utan som en träning⁷, aktivitet eller intresse. Exempel på konstnärliga pedagogiska metoder är nycirkus och rytmik som behandlas i detta arbete men det kan också vara exempelvis teater, keramik, skrivande, foto, djembespel. (Det finns ett flertal sådana projekt som jag nämner kort under avgränsningar.)

2.4 Uttryck för mänskligt välbefinnande

Statens kulturråd är en central förvaltningsmyndighet inom kulturområdet. Kulturrådets övergripande uppdrag är att förverkliga de nationella kulturpolitiska mål som regeringen beslutar om. Kulturrådet ansvarar bland annat för att tillgängligheten för funktionshindrade ökar inom kultursektorn. I en rapport från kulturrådet, *Funktionshindrades tillgång till kultur 1998:3* kan man läsa att kulturen skall ges tydligare uppmärksamhet inom vård och omsorg. Människor med funktionshinder skall ges möjlighet att använda sin kreativitet och sina konstnärliga och intellektuella färdigheter inom folkbildning och eget skapande. Vård och omsorg skall utveckla sina verksamhetsformer och samarbetet mellan kultursektorn och handikapp sektorn skall stärkas. Målen skall ge förutsättningar till att alla får möjlighet till delaktighet i kulturlivet och till kulturupplevelser samt till eget skapande.

Även FN:s standardregler som antogs 1993 yrkar på delaktighet och jämställdhet för människor med funktionshinder. Regel nummer 10 gäller kultur.

”Staterna bör se till att människor med funktionsnedsättning har möjlighet att använda sin kreativitet och sina konstnärliga och intellektuella färdigheter.” Vidare i regel nummer 10 kan man läsa: *”De skall få den möjligheten inte bara för sin egen skull, utan också för att berika sin omgivning med dans, musik, litteratur, teater, målning och skulptur”.* (Rapport från Statens kulturråd, 1998:3)

⁵ Behandling enligt Nationalencyklopedin: ”Särskild verksamhet som inriktas på något givet eller antytt”.

⁶ Psykoterapi enligt Nationalencyklopedin: ”Behandling av psykiska problem med psykologiska metoder”. Enligt Lindskog B.I, Medicinsk terminologi, 1997, s. 449: ”Behandling av psykisk störning med psykologiska metoder, metodisk påverkan av tankar”.

⁷ Träning enligt Nationalencyklopedin: ”Inom idrott som syftar till att öka den fysiska prestationsförmågan. Resultat av träning bygger i princip på att människokroppen anpassar sig efter den aktivitet, eller inaktivitet, som den utsätts för. Allsidig träning är en viktig del av friskvården och leder till minskad risk för såväl belastningsskador i rörelseapparaten som hjärt/kärlsjukdomar”.

Det finns ett ökande intresse för alternativa⁸/komplementära⁹ konstnärliga metoder och terapier inom vården. Det står i kulturrådets stadgar men bekräftas också i en mängd källor från olika håll (Englund, 2004, Theorell, 1998, Lauruschkus, Wennström & Harrysson, 2005).

2.5 Psykodrama

Texten nedan är grundad på Berglind 1998, Jurdell Intervju 2006 och www.psykodrama.nu 2006.

Drama är ett grekiskt ord som betyder handling. Psykodrama är en handlingsinriktad psykoterapeutisk metod som grundades i början av 1920-talet i Wien av J.L Moreno. I opposition till Freuds psykoanalytiska metod trodde Moreno inte att det verbala var optimalt för att undersöka människans psyke. Han trodde att fysisk handling utgjorde ett mer konkret arbetssätt.

Utgångspunkten är ofta en kris som behöver bearbetas, exempelvis i samband med skilsmässa, dödsfall, etc. Situationen behöver dock inte ha existerat i verkligheten. Det kan även vara en återkommande dröm eller en fantasi. De personer som använder sig av psykodrama vill vanligtvis förändra någonting i sitt liv.

I stora drag går en psykodramasession (möte) till på följande sätt:

Det börjar med en uppvärmning där deltagarna känner efter var de befinner sig själva just idag, försöker släppa dagens bestyr och utkristalliserar ett problem som kan användas att improvisera över. I denna fas väljs också en huvudperson (protagonist) ut vars problem skall dramatiseras. Sedan följer en dramatiseringsprocess där huvudpersonen får möjlighet att utforska någonting som man vill ha hjälp med. Situationen spelas upp av deltagarna. Man byter roller med varandra och provar olika lösningar för att öppna nya vägar att tänka. Framträdandet regisseras av terapeuten och deltagarna är skådespelare i en improviserad teater. Slutligen följer en diskussion där man bearbetar det dramatiserade. Man analyserar inte dramat utan de medverkande får diskutera hur de olika lösningarna fått dem att känna. Huvudpersonen sitter här tyst. Målsättningen här är att synliggöra hur man relaterar till varandra och hur saker man gör upplevs av andra.

Psykodrama introducerades i Sverige på 60-talet av Ragnar Schulze. Den används inom psykiatrin, missbrukarvård och teater. Det finns ett flertal psykodramainstitut runt om i landet (Uppsala psykodramainstitut, Stockholms institut för psykodrama, Svenska Morenoinstitutet och psykodramaskolan i Stockholm) och för att bli utbildad till psykodramaterapeut krävs att du har en grundläggande akademisk examen som du sedan bygger på med en utbildning som omfattar 1200 studietimmar under fem års tid. Man får praktik och handledning under sin utbildning. Det är en kvalificerad utbildning som runt 15 personer genomgått i Sverige.

⁸ Alternativ terapi enligt SOU 1989:62: "Om man betecknar en terapimetod som alternativ eller etablerad beror på vilket historiskt, geografiskt och kulturellt perspektiv man har. Den etablerade medicinen kallas även skolmedicin. Med det menas den medicinska teori och praktik som lärs ut till blivande läkare, sjuksköterskor, sjukgymnaster och annan hälso- och sjukvårdspersonal och som tillämpas inom den samhällsreglerade vården. Idag kan även den psykologi och de terapeutiska metoder betraktas som etablerade, som lärs ut vid universitetens psykologiska institutioner och inom ramen för de statligt godkända psykoterapiutbildningarna".

⁹ Komplementär terapi enligt Englund, 2004, s 11: "De metoder som används som komplement till konventionell medicinsk behandling".

2.6 Dansterapi

Dansterapi blev känd efter andra världskriget, då sjukhus för krigsskadade soldater hyrde in olika konstnärer, först som sysselsättning, men därefter som habilitering för de skadade soldaterna. Patienterna kunde inte tala om sina erfarenheter från kriget men kunde ge uttryck för dem i rörelser och dans vilket var läkande för dem. Pionjärer inom dansterapi var Marian Chase, Liljan Espenak, Mary Whitehouse och pionjären för dansterapi för barn var Franziska Boas. Även den moderna dansen har haft stor inverkan på dansterapins utveckling. Isadora Duncan, Mary Wigman, Rudolf Laban och Emile Jaques Dalcroze är några viktiga förgrundsgestalter där många danstereapeuter börjat sin bana (Grönlund, Alm & Hammarlund, 1999).

ADTA (American Dance Therapy Association) har utformat en internationell definition på terapiformen som lyder: "Dance/Movement Therapy is the the psychotherapeutic use of movement as a process which furthers the emotional, social, cognitive, and physical integration of the individual." (www.adta.org, 2006) Detta är en definition som används världen över av danstereapeuter för att enkelt förklara sin teori.

"Dansterapi utgår från att den konstnärliga och kreativa processen i dans har en läkande verkan" (www.danshogskolan.se 15/9 2006).

Enligt Erna Grönlund (Kurs 2006) som har arbetat och forskat inom dansterapi med barn med funktionsnedsättningar består dansterapin av 3 byggstenar. Den första är positiv kontakt som innebär att danstereauten tar kontakt med barnet via det det redan kan. Terapeuten skapar på så sätt en personlig relation till eleven. Den andra byggstenen är att arbeta med kroppen. Terapeuten vill skapa en positiv och realistisk bild av barnets kropp. Detta arbete stärker självkänslan och kroppsmedvetenheten. Den tredje och sista byggstenen är känslor. Känslor väcks via arbete med kroppen. Livslusten och energin ökar genom att barnet åstadkommer någonting fysiskt utifrån vad som varit dolt på insidan. Dansterapins användningsområden kan vara alltifrån allvarligt psykiskt sjuka patienter, till friska i alla åldrar som söker sig till dansterapi för att lära känna och utveckla sin personlighet.

En danstereaut utgår från att kropp och själ är en odelbar helhet som fungerar i samverkan med individ, samhälle och kultur. Terapeuten använder kroppen och rörelsen som arbetsredskap och dansen som metod för att uppnå resultat hos individen. Danstereaututbildningen i Sverige finns på Danshögskolan i Stockholm och läses som en påbyggnadsutbildning på en tidigare avlagd högskoleexamen av relevant ämne. Man förbereds att arbeta med barn, ungdomar och vuxna. Utbildningen omfattar 80 poäng och intagning sker vart fjärde år. (www.danshogskolan.se 2006-09-15, Grönlund, Alm & Hammarlund 1999)

2.7 Rytmik som pedagogisk metod

Rytmik är en musikpedagogisk metod som grundades 1897 av Emilé Jaques-Dalcroze, professor i harmonilära vid konservatoriet i Genève. Han upplevde en otillräcklighet i sin gehörsundervisning då eleverna endast använde sitt auditiva sinne.

”Är det inte absurt att undervisa i musik utan att bry sig det minsta om att variera, gradera och sinsemellan kombinera alla skiftningar av våra sinnesintryck, som inom oss förenas till musikupplevelser?” (Dalcroze, 1920, upplaga 1997)

Han ville se eleverna använda intellektet men även kroppen i sin strävan efter en fullständig gehörsträning. Kritiker menade att utbildningen till att bli musiker varade under en så kort period att de ansåg det viktigare att öva exempelvis fingersättningar istället för att lägga till fler ämnen på schemat. Dalcroze eftersträvade en större enighet i musikstudierna och ville att pianostudierna skulle kopplas till gehörundervisningen, satsstudier till musikhistoria osv. I metoden använder man rörelse för att representera ett musikstycke.

” ...jag drömmer om en musikundervisning där kroppen spelar den förmedlande rollen mellan ton och tanke, då blir våra känslor direkta instrument...”(Dalcroze, 1997, s. 17)

Idag är rytmik, enkelt uttryckt, en pedagogisk metod som innebär att man använder rörelse vid lärande och upplevelse av främst musik men även andra ämnen som till exempel svenska och matematik. Den mer komplexa bilden är att, i enlighet med Dalcroze, undervisningen vilar på en uppfattning om kroppens odelbara enhet. Organism, intellekt och emotion är ett och behöver en helhetspedagogik, ett holistiskt¹⁰ förhållningssätt. Lärande genom rörelse via musik utvecklar inte bara det musikaliska, utan även rumsuppfattning, sinnesträning, det visuella, det auditiva, motoriken, koncentrationen och reaktionsförmågan. Tyngdpunkterna i rytmiken ligger i en växelverkan mellan in/uttryck. Undervisningen sker i grupp där samarbete och individuella insatser är nödvändiga. Flera komponenter vävs in i undervisningen såsom metrik, grupp- och samspelsövningar, dans och rörelseimprovisation, avspänning, drama, komposition samt teori och metodik. Idag undervisas rytmik i flera sammanhang. Givetvis ligger tyngdpunkten på musikundervisning i grundskola, estetiskt gymnasium och kulturskola men metoden används också inom teatern, opera, dans, på lärarseminarier, för föräldrar och deras barn och inom social omsorg. En rytmikpedagog arbetar med lärande ur flera aspekter så att det finns fler möjligheter till lösningar på olika problem. Idag utbildas rytmikpedagoger i Malmö och Stockholm men det finns även möjlighet för inriktning mot rytmik på landets övriga musikhögskolor. Utbildningen är 4,5 år och man blir behörig att undervisa elever i alla åldrar, från barn till vuxen.

2.8 Nycirkus som pedagogisk metod

Det finns oerhört lite skrivet om nycirkus. Denna här texten bygger på rapporten ”Cirkus - en annorlunda träningsform”, 2005, från Region Skåne, Cirkus Cirkörs hemsida och artiklar ur Kupé 2006, Arbetsliv, 2006, Föräldrakraft, 2006.

Nycirkus är en inriktning som är en kombination av den traditionella cirkuskonsten och influenser från ungdomskultur på gator och torg. Den har sitt ursprung i Frankrike och Kanada. I Kanada finns även världens största nycirkusgrupp Cirque du Soleil. 1995 hade Sveriges första nycirkusgrupp med namnet Cirkus Cirkör premiär på vattenfestivalen i Stockholm.

Nycirkus är en blandning av den traditionella cirkusen (akrobatik, jonglering, trapets etc.) och musik, poesi, teater, dans och sportredskap som till exempel rollerblades. Allt eftersom har

¹⁰

nycirkusen förgrenats till en pedagogisk metod som utvecklar personligheten och uppmuntrar till fysisk aktivitet. I nycirkus används både kropp och själ. Nycirkus ger möjlighet att uttrycka sig både fysiskt och konstnärligt.

Nycirkus har fått stor medieplats under det senaste året. Tidningen Kupé intervjuade Tilde Björfors som är cirkusdirektör på Cirkus Cirkör. ”Grunden är i sig förutsättningslös. Nycirkus kan vara vad som helst.” I vissa sammanhang har metoden kallats rehabiliteringsträning. Tilde Björfors kommenterar: ”Det är i grunden samma slags träning. Fast cirkus är roligare än rehab”.

Våren 2002 startade Cirkus Cirkör sin verksamhet för barn med olika funktionsnedsättningar. Cirkusträningen utvecklar många olika färdigheter. De stora grundstenarna är rytm, styrka och koordination. Jonglering bygger på rytm. Trapets, lina och akrobatik baseras på styrka och koordination. Det finns ingen utbildning för cirkuspedagoger. Oftast är det cirkusartister eller pedagoger med cirkusartisteri som bakgrund som börjar undervisa. De har ingen medicinsk utbildning och känner inte till barnens diagnoser (Johnsson, Intervju 2006).

2.9 Avgränsningar

Anledningen till att flera konstnärliga terapier som exempelvis musikerapi och bildterapi inte ingår i uppsatsen är bristen på utrymme. Tanken med att ta med konstnärliga pedagogiska metoder som jämförelse med terapierna var att de inte är så vanligt förekommande i arbetet med människor med funktionsnedsättningar. Det finns också ytterst lite, i fallet rytmik ingenting skrivet om hur själva arbetet går till. Det finns mängder av olika sätt att arbeta konstnärligt, med människor med funktionsnedsättningar, som skulle vara intressanta och högst relevanta att ta med i detta arbete. Ett sådant är Moomsteatern som är ett projekt startat av eldsjälén Kjell Stjernholm i samarbete med Malmö stad. Moomsteatern består av en ensemble av utvecklingsstörda skådespelare som arbetar med teater på heltid. Sommaren 2006 fick de sin egna teater vid folkets hus, Nobeltorget i Malmö. Målen med verksamheten är endast konstnärliga inte att utveckla människor med funktionsnedsättningar. Kjell Stjernholm menar att Moomsteatern är till för dig. För att utveckla din syn på människan. Skådespelarna är subjekten som gör det möjligt för dig att utvecklas. Vid frågan om teatern har terapeutiska fördelar för skådespelarna svarar han: ”Det har den säkert, men vi arbetar inte så.” Det har nyligen inletts ett samarbete med teaterhögskolan då skådespelarna har fått möjlighet att studera 40 poäng vid teaterhögskolan (www.moomsteatern.com, 2006).

Ytterligare en intressant verksamhet är Kulturcentrum Skåne. Kulturcentrum Skåne är en ideell förening som driver en skola med stöd av anslag från Region Skåne och Lunds kommun samt med bidrag från olika fonder och stiftelser. Skolan är till för personer i alla åldrar med utvecklingsstörningar och man arbetar med olika konstnärliga aktiviteter. Det finns en öppen verksamhet och en treårig eftergymnasial kulturutbildning. Målet är att skapa en integrerad kulturarbetsplats där man arbetar med utställningar, föreställningar, föreläsningar och workshops. (www.kulturcentrumskane.se, 2006)

Ännu en intressant aspekt är hur professionella clownar arbetar på sjukhus runt om i Sverige för att underlätta i sjuka barns vardag. Den första sjukhusclownen arbetade på Östra sjukhusets barncancerklinik i Göteborg 1994. Barnen kan skratta åt en sjukhusclown och prata om annat än sin sjukdom en stund. Att bli stucken av en spruta kan vara mindre läskigt om clownen underhåller med en sång eller saga samtidigt.

Kulturorganisationen Very Special Arts i Sverige vill stödja och inspirera konstutövare med funktionshinder. De planerar aktiviteter i hela landet och skapar möjligheter till utbildning och tillgång till hjälpmedel. Enligt VSA Sverige stärker kreativt uttryck självkänslan och bidrar till personlig utveckling. (www.vsa-sweden.org, 2006-11-06) Det har tyvärr inte funnits utrymme att gå djupare in på dessa områden men de är väl värda att nämna.

3. Syfte

Syftet med mitt arbete är att få en bredare inblick i hur konstnärliga metoder tar form och används i arbetet med människor med funktionsnedsättningar, i Sverige idag. Jag behövde också få mer på fötterna om begrepp som används och vad de egentligen innebär. Kunskaperna som erövrats kommer jag att kunna använda i mitt framtida pedagogiska arbete. Ännu en del i mitt syfte är att göra en informerande uppsats. För människor liksom jag, som har ett intresse av hur man kan arbeta med konstnärliga metoder och som vill veta mer om detta fält.

Min frågeställning är disponerad på fem fokusområden inom mitt valda fält. Det första berör mina intervjupersoners personliga bakgrund. Det andra är hur mina fyra metoders historia och framväxt ser ut. Det tredje är hur ämnet ser ut i Sverige idag. Det fjärde hur arbetet ser ut och dess beståndsdelar och femte och sista framtiden för metoden. Sammanfattningsvis vill jag alltså erhålla kunskap om hur man arbetar, vad arbetet kallas och om det är viktigt med konstnärligt uttryck i arbetet med människor med funktionsnedsättningar, nu och i framtiden.

- Personlig bakgrund
- Metodens historia och framväxt
- Metoden idag
- Arbetet och dess beståndsdelar
- Framtiden

4. Material och metod

Mitt valda fält, konstnärliga metoder för människor med funktionsnedsättningar, är mycket stort vilket har lett till att jag gjort vissa avgränsningar. Det har i sin tur resulterat i att mitt arbete kan beskrivas som en explorativ undersökning i den mening att jag under den tid jag arbetat med uppsatsen inhämtat så mycket information som möjligt för att få svaren på mina frågeställningar men även för att ge kunskap för vidare studier av ämnet (Patel & Davidson, 2003).

I en explorativ undersökning använder man sig ofta av flera olika tekniker för att samla information (Patel & Davidsson, 2003). Mina arbetssätt har varit litteraturgranskning och

intervju. Jag har valt litteraturgranskning för att få en översikt över tidigare samlade kunskaper och för att utkristallisera vad som är väsentligt att fokusera på i min undersökning. Litteraturgranskningen har givetvis gett mig en ökad insikt om mitt arbetsfält men det har också varit ett intressant arbete som gett mig inspiration och kreativa idéer till mitt framtida pedagogiska arbete. Sökorden jag har fokuserat på har varit: dansterapi, hälsa, konstnärliga terapier, kultur, nycirkus, psykodrama, rytmik. Litteraturen har bestått av vetenskaplig facklitteratur, rapporter, uppsatser, faktaböcker, artiklar och till viss del nätbaserad information. Jag vill tillägga att litteratur inom området rytmik som metod med människor med funktionsnedsättningar är i det närmaste obefintlig.

Undersökningen är också av empirisk art vilket innebär att jag gör en observation av verkligheten och försöker relatera teori och verklighet till varandra (Patel & Davidsson, 2003). Mitt forskningsobjekt är alltså den verklighet i form av litteratur, verksamma människor och verksamheter som finns att tillgå just nu.

Det andra valda arbetssättet har varit att göra en undersökning med ett kvalitativt perspektiv. Jag vill få en uppfattning om befintliga dokumentationer och verksamheter på ett område jag inte visste så mycket om innan och mitt sätt att nå detta var inte genom siffror och statistik som i ett kvantitativt arbetssätt. Utsagorna sker verbalt och instrumentet består av det traditionella "ordet" (Backman, 1998). Intervjuerna var informella och jag upplevde att jag kom åt tankegångar på ett sätt som jag tror hade varit svårt om jag använt mig av enkäter som i kvantitativ forskning. Jag utgår ifrån hur man som människa uppfattar information som finns till skillnad från det kvantitativa perspektivet som arbetar genom att registrera, mäta och föra statistik av en given verklighet (Patel & Davidsson, 2003).

Med detta perspektiv som utgångspunkt blev den kvalitativa intervjun en naturlig följd. Jag valde att göra personliga intervjuer med människor som arbetar på fältet med människor med någon form av funktionsnedsättning. Jag vill förena teori med empiri där båda delar är väsentliga och kompletterar varandra. Fördelen med intervju är att jag kan få svar på frågor som kan vara svåra att hitta i litteratur som är aktuell men också att jag kan få ta del av erfarenheter som inte finns nedskrivna. Nackdelen kan vara att informationen kan vara subjektiv och partisk men det blir sedan min uppgift att vaska fram det väsentliga av det som är sagt och använda det jag behöver för att få svar i min uppsats. Intervjuarbetet kräver en mera utförlig förklaring som hittas under rubriken datainsamling och analys.

Litteraturen bildade ett fundament med historia och teori medan intervjuerna kompletterade med personliga vinklingar och information vad gäller framtiden.

4.1 Informanter

När jag valde ut mina informanter letade jag efter nyckelpersoner inom respektive område i Sverige. Jag började med att göra en förundersökning om respektive informants område och i det arbetet framträdde tre nyckelpersoner som jag ville träffa och intervju personligen. Jag lyckades intervju alla i Stockholm under september månad 2006.

När intervjuarbetet var slutfört med de tre informanterna insåg jag att jag behövde komplettera med ännu en intervju. En person som arbetar med rytmik med människor med funktionsnedsättningar. Min avsikt var att själv representera rytmik men jag insåg att jag ville ha en annan persons röst. Dels någon med en längre yrkesverksam erfarenhet men också för att göra arbetet så opartiskt som möjligt. Jag bestämde mig för att intervju en rytmikpedagog

som arbetar på Kulturcentrum Skåne där jag tidigare under min utbildning gjort besök och auskulterat på pedagogens undervisning. Jag bestämde dock att utföra en skriftlig intervju, men med samma frågor som tidigare informanter fått, på grund av att jag mött henne och hennes arbete tidigare och på så sätt har en förförståelse. En kort beskrivning av Kulturcentrum Skåne finns under avgränsningar sidan 7. Den skriftliga intervjun utfördes i november 2006.

Intervjun med Magnus Johnsson skedde i Alby på Cirkus Cirkör där hans undervisning bedrivs. Jag fick se lokalerna där aktiviteterna pågår och detta gav mig en ökad insikt och förståelse för hans arbete. Kerstin Jurdell som arbetar som psykodramaregissör och även driver ett eget institut, intervjuades i sitt hem. Birgitta Härkönen, prefekt på dansteraeututbildningen intervjuades på en pub och dessvärre gick min minidiscspelare sönder så svaren skrevs ner på plats. Åsa Wallin som arbetar som rytmikpedagog på Kulturcentrum Skåne skickade skriftligen in sina svar via E-mail.

4.2 Datainsamling och analys

Med mina frågeställningar som utgångspunkt satte jag samman ett frågeformulär på ca 30 frågor som jag ställde till alla informanter (se bilaga 2). Intervjuerna tog ca 50 minuter och dokumenterades med hjälp av en minidisc. Intervjun hade en hög grad av standardisering vilket innebär att jag ställde likalydande frågor i samma ordning till alla mina informanter (Patel & Davidsson, 2003). Detta eftersom det är intressant att studera svaren på samma frågor med olika personers perspektiv. Det blir också konkret och lättöverskådligt att jämföra intervjuerna och se var de är överens och när de skiljer sig åt. Däremot gavs intervjupersonerna ett stort utrymme att svara på frågorna och intervjun bör därför betraktas som ostrukturerad (Patel & Davidsson, 2003). Jag upplevde att detta resulterade i att personligheterna fick en större utrymme. Mitt val var att inte skicka ut frågorna innan mötet, jag ville komma åt de spontana uttalandena om respektive metod som jag möjligen inte fått om informanterna "läst på" om mina frågor innan vårt möte. Jag informerade dock i korthet om vad mitt arbete skulle handla om och vilka områden intervjun skulle röra sig kring. Det resulterade i att jag fick personliga beskrivningar av frågorna men som bitvis gled lite för långt ifrån ämnet.

Materialet från intervjuerna och litteraturgenomgången har granskats utifrån mina fem fokusområden, personlig bakgrund, metodens historia och framväxt, metoden idag, arbetet och dess beståndsdelar och framtiden.

Informanternas svar har betraktats och nya frågor och tankegångar har skapats. En del frågor har varit viktiga för att kunna besvara arbetets syfte och frågeställningar. Andra har varit användbara som information om metoderna och används i bakgrundsdel. Svaren har jämförts och jag har analyserat likheter och skillnader. Vidare har litteratur fått bekräfta eller motsäga materialet. Informanternas svar har delvis använts som faktaunderlag invävt i litteraturgenomgången men till största del som den bärande faktorn i resultat- och diskussionsdelen.

5. Etiska överväganden

Jag har ordagrant renskrivit intervjuerna och de har godkänts av de inblandade personerna. Alla informanter har fått tydlig information om på vilket sätt deras svar kommer att användas i min uppsats och att jag är ansvarig för arbetet. De har också blivit tillfrågade om de vill figurera konfidentiellt men alla har gett sitt godkännande att använda deras namn och uttalanden. När jag renskrivit intervjun har den skickats till vederbörande för godkännande innan jag bearbetat materialet. Alla fyra informanter kommer att få hela det färdiga arbetet skickat till sig för att få se hur sammanhanget ser ut som de ingår i. Slutligen vill jag poängtera att ståndpunkterna mina informanter framhäver är inte generaliserande för hela metoden de representerar, utan deras personliga syn på hur den ser ut.

6. Resultat intervjuer

6.1 Personlig bakgrund

Under denna första rubrik beskriver jag mina informanter närmare. När jag bestämde mitt första fokusområde, personlig bakgrund, ville jag undersöka vad en person som arbetar konstnärligt med människor med funktionsnedsättningar har för bakgrund och vad de tycker är viktigt i sitt arbete.

Magnus Johnsson titulerar sig själv som en blandning av produktionsledare/pedagog/artist. Han har ingen erfarenhet alls inom psykiatrin men beskriver i fyra ord sina personliga skäl till att han arbetar med människor med handikapp:

Glädjen, glöden, oförstördheten och kämparandan.

Magnus benämner sitt arbete som cirkusträning eller cirkuslek. De viktigaste sakerna att tänka på i sitt arbete, säger Magnus, är lyhördhet och att man inte får vara rädd för att arbeta med människor som har vissa hinder. Magnus arbetar själv konstnärligt bredvid sitt pedagogiska arbete med en mängd olika saker, såsom musik, cirkus och eldshower.

Kerstin Jurdell titulerar sig själv psykodramaregissör, hon har även en tilläggstitel som lärare i psykodrama. Hennes erfarenheter inom psykiatrin är 9 år som kurator i öppenpsykiatriskt arbete. Kerstin har också undervisat i socialt arbete på en högskola i Stockholm. Som ung höll Kerstin på mycket med teater och var med i olika pjäser men idag ser hon den terapeutiska teatern som en konstnärlig form. Hon tycker att regisserandet är en mycket kreativ uppgift.

Birgitta Härkönen är prefekt på dansterapeututbildningen på danshögskolan i Stockholm, lektor i dansterapi, dans och samtalsterapeut, beteendevetare inom psykiatrin och psykosocial onkologi¹¹. Hon arbetar kliniskt¹² inom landsting och arbetar med att utveckla konstnärliga terapier inom olika verksamheter bl.a. psykiatrin och onkologisk rehabilitering. Hon har en

¹¹ Onkologi enligt Lindskog (1997): "Läran om tumörer".

¹² Kliniskt enligt Norstedt (1999): "Praktisk medicinsk".

bakgrund som professionell dansare och med tiden började hon känna att hon ville göra något meningsfullt och arbeta med människor.

Åsa Wallin är rytmik- och violinpedagog utbildad på musikhögskolan i Malmö. Hon har ingen erfarenhet inom psykiatrin men erfarenhet av personer med utvecklingsstörning. Åsa svarar följande på vad hennes personliga skäl är till att hon arbetar med människor med funktionsnedsättningar:

Jag gillar mitt jobb, min arbetsplats och så drivs jag av idén att alla människor har rätt till utbildning.

Åsa arbetar konstnärligt bredvid sin undervisning då hon sjunger, spelar och dansar.

Informanterna fick beskriva hur man ser på sina elever eller patienter. Hur benämner informanterna människorna de arbetar med? Jag frågade i intervjuerna bland annat om det fanns någon speciell diagnos de arbetat mycket med.

Magnus säger:

Diagnoser har aldrig varit intressant utan att det har varit att istället se till varje individs förutsättningar.

Han berättar vidare att oftast vet personer han träffar sina egna begränsningar och att de säger ifrån om något är rätt eller fel. Den enda indelningen han gör av sina elever är hur instruktionsförståelsen är. Det avgör hur han är som lärare. Magnus säger också att alla människor skall ha möjlighet att välja vad de själva vill göra. Om de vill hålla på med cirkus måste det också finnas att erbjuda.

Kerstin arbetar inte med tänkandet diagnos. Hon uppfattar det som ett sätt att sätta etikett på människor. Förutsättningarna för att kunna arbeta med psykodrama är att personen kan närvara på tider, knyta kontakt med andra människor och att kunna vara i ett socialt sammanhang. Som lärare i psykodrama är det alltid sammanhanget hon tänker på. Därför väljer hon bort människor som är för röriga för det blir då ett för kaotiskt sammanhang.

Birgitta har arbetat med olika diagnoser och tycker att det är viktigt att fokusera på individens behov. Vid frågan om Birgitta arbetar med elever eller patienter svarar hon:

På danshögskolan har jag elever och när jag jobbar kliniskt har jag patienter.

Åsa arbetar med människor med lindriga funktionshinder och känner inte till deras diagnoser. Hon benämner människorna hon arbetar med som elever eller studenter.

6.2 Metoden idag

Under den här rubriken studeras hur informanternas metoder används idag. Är de fristående eller samarbetar de med exempelvis sjukgymnastiken som också är en kroppslig åtgärd? Hur skiljer sig konst, metod och terapi åt och vad är dess mål och syfte? Eftersom de metoder jag studerat är mer eller mindre kroppsbaserade så ville jag undersöka om de kanske skulle

kunna ersätta sjukgymnastik¹³ till viss del. Som en roligare träning för olika typer av funktionshinder.

Magnus beskriver att nycirkus aldrig är en ersättning men absolut en komplettering till sjukgymnastik. Han tycker att det är viktigt att samarbeta med sjukgymnaster, psykologer etc. för att bli ännu bättre på att möta individers behov.

Ju mer vi lär om varandras yrkesområden, ju bättre kommer vi att bli på att jobba med dem.

Birgitta menar att:

Dansterapi ersätter inte sjukgymnastik. Sjukgymnasten arbetar med det funktionella medan danstereuten arbetar med vad som finns inuti individen och som är svårt att förmedla verbalt.

Kerstin säger att psykodrama kan vara bra att kombinera med sjukgymnastik, i synnerhet den psykiatriska sjukgymnastiken som exempelvis basal kroppskänedom¹⁴. Hon menar också att man i konstnärliga terapier använder andra delar av kommunikationen.

Man kan gestalta den inre upplevelsen av att min kropp är förvriden. Överhuvudtaget så hör kropp och drama ihop därför att kroppen är instrumentet för hela känslolivet. Kroppen är själen.

Här förklarar Kerstin att det är självklart att sjukgymnasterna är de som möter symptomet kroppsligt. Psykodramatiker möter symptomet när det är mentalt.

Åsa ser rytmiken som ett konstnärligt ämne där goda bieffekter skapas som är till gagn för människors fysiska och psykiska hälsa.

Hur beskriver informanterna sin metod? Vad är skillnaden på att arbeta konstnärligt och med en konstnärlig metod för människor med funktionsnedsättningar?

Magnus menar att man är mer resultatnriktad på en teknisk nivå än vad man är när man arbetar pedagogiskt. I det pedagogiska arbetet är man inriktad på personlig utveckling. Även framträdandet för publik är en viktig del av träningen. Enligt Magnus Johansson som är en av de cirkuspedagoger som arbetar på Cirkus Cirkör söker sig eleverna till cirkus för att de vill jobba estetiskt och synas framför en publik. De som oftast är mer osäkra på just framträdandet är föräldrarna.

¹³ Sjukgymnastik enligt Nationalencyklopedin: Förebyggande, behandlande och rehabiliterande åtgärder vid sjukdomar och skador i rörelseorganen och nervsystemet, vid störningar i andning och cirkulation samt vid psykiska funktionshinder.

Enligt Lindskog B.I, Medicinsk terminologi, 1997, s 499: Omfattar behandlande, rehabiliterande och förebyggande åtgärder vid sjukdomar el. skador.

¹⁴ Basal kroppskänedom enligt www.sahlgrenska.se: Basal kroppskänedom är en sjukgymnastisk behandlingsform som syftar till att förbättra hållnings- och rörelseförmågan samt påverka icke viljestyrda kroppsfunktioner såsom andning, matsmältning etc. Grundare av basal kroppskänedom är den franska rörelsepedagogen Jacques Dropsy och har vidareutvecklats av sjukgymnaster.

Birgitta säger:

Det är skillnad på terapi och pedagogik och på en konstnärlig produkt och en terapeutisk process.

Hon förklarar koncist att de har olika syften och mål med sitt arbete och att dansterapin har andra etiska förhållningssätt.

Skapand processen är inte det primära inom dansterapin, man arbetar aldrig inför publik på en scen.

Kerstin menar att psykodrama är en konstnärlig terapeutisk metod där man arbetar slutet med gruppen. Det finns konstnärliga inriktningar där man arbetar med en "open session" inför publik. Skådespelarna tar upp en händelse från någon i publiken och spelar upp den live på scen. Denna inriktning kallas Play back och förekommer inte i Sverige. Det är alltså konstnärliga inriktningar som hämtat inspiration från psykodramats fader Moreno.

Enligt Åsa är arbetssättet i den konstnärliga metoden både målet och metoden. Eleverna skall uttrycka och omvandla känslor i konstnärligt språk. Vid frågan om framträdande inför publik är en viktig del i metoden svarar Åsa:

Ja, varje läsår avslutas med en större produktion men även under terminernas gång varvas produkt och process.

6.3 Arbetet och dess beståndsdelar

Hur arbetar man och vad utvecklas hos människan när man är med om metoden? Hur förklaras arbetet med kropp och själ som en enhet? Under den här rubriken funderade jag på hur informanterna beskriver sitt arbete. Använder man både kropp och själ, holistiskt eller helhetstänkande? Här vill jag endast använda deras egna ord utan kommentarer, därför citat.

Magnus säger:

Ju mer sinnen du kan utveckla som människa ju mer nytta har du av det.

Han beskriver att nycirkus är personlighetsutvecklande.

Kerstin säger:

Det är klart att allt som påverkar att man får en mer balans i sin själ och även förstår din kropps utsatthet gör att du kan få en läkning. Överhuvudtaget så hör kropp och drama ihop därför att kroppen är instrumentet för hela känslolivet. Kroppen är själen.

Birgitta citerar Bertil Sundin:

God pedagogik har alltid en terapeutisk verkan.

Vid frågan anser du ämnet holistiskt svarar Åsa:

Javisst, i allra högsta grad.

Här beskriver informanterna hur de arbetar utifrån sina olika utgångspunkter.

Magnus menar att man utgår från inre utveckling.

Att få fram personligheterna mer än att få fram teknikerna.

Magnus menar också att man måste våga prova saker och inte vara rädd för att arbeta med människor med funktionsnedsättningar.

Man måste få barn att leka, folk skadar sig hela tiden men det är en del av att lära sig.

De stora grundstenarna i arbetssättet är styrka, koordination och rytmik. I cirkustermer blir det: akrobatik, trapets och jonglering. Magnus beskriver:

Jag jobbar med att de skall komma dit och ha roligt och om de därefter också når ett resultat, kroppsligt eller vad det må vara så är det bara positivt och roligt. Men det är inget mål överhuvudtaget med mitt tankesätt.

Framträdandet för publik är också en del av metoden.

De flesta barnen söker sig till en estetisk träning och vill visa upp vad de lärt sig också det är ju lite av vad det går ut på.

Så här svarar Magnus på frågan om han använder sig av musik:

Inte alltid. På grund av att det kan bli störande om det blir för mycket ljud i lokalen. Använder det oftast till uppvärmningar och avslappning.

Han använder en mängd klassiska cirkusredskap, såsom linställning, bollar och enhjuling, i sin undervisning. Det händer att Magnus samarbetar med arbetsterapeuter eller psykologer.

De var med oss på träningarna, var med oss och genomförde dem och såg till att jobbet fungerade.

Magnus erfarenhet säger att cirkusträningen är en möjlighet att göra rörelsen lustfylld igen för träningströtta barn. Målet med cirkusträningen är inte att eleverna skall bli friska utan att de skall gå dit och ha roligt. Det har sedan visat sig både kroppsligt och mentalt att träningen har gett goda resultat.

Kerstin säger:

I konstnärliga terapiformer försöker man gripa någonting som inte går att gripa med ord och ge det en form och ett slags innehåll.

Kerstin förklarar vidare att när man kan relatera till denna ”form” kan man byta roll med den och uttrycka sin vrede.

Det är det någonting som hjälper människan med en omedveten konflikt.

Sammanfattningsvis beskriver hon psykodrama som är en stark och expressiv metod som sällan lämnar någon oberörd. Detta har resulterat i en viss ängslan inom psykiatrin för vad det frambringa hos en individ, och det upplevs som att det är svårt att utveckla verksamheten.

Birgitta säger att man utgår alltid från individens behov. Man har patienten i fokus.

Det finns inte en enda metodik, den anpassas efter patienten. Ibland arbetar man psykodynamisk tinriktat och ibland ur ett kognitivt perspektiv.

Birgitta berättar ytterligare att hon arbetar med en tydlig struktur med tydlig början, mitt och slut. Ibland använder Birgitta musik som hjälp att organisera tiden. Däremot redskap, berättar hon, kan störa och avleda processen.

Patientens behov står i centrum och eventuella redskap anpassas efter det.

Framträdande för publik är inte en del av metoden:

Skapandeprocessen är inte det primära i dansterapin, man arbetar aldrig inför publik.

Ibland samarbetar Birgitta med en psykiatriker.

Åsa arbetar med flera moment, såsom rytmik, drama, dans, slagverk och eget skrivande.

Varje läsår avslutas med en större produktion men även under terminens gång varvas produkt och process.

Åsa skriver också mycket eget material och tonsätter elevernas texter. Åsa strävar efter att stärka elevernas konstnärliga uttrycksförmåga, elevernas kommunikationsförmåga samt skapa förutsättningar för en långsiktig personlighetsutveckling.

Vi vill lägga grunden till ett livslångt kreativt och konstnärligt skapande.

Musik används hela tiden i Åsas arbete, redskap förekommer.

6.4 Framtiden

Det intressanta under den här sista rubriken har varit att studera hur mina informanter ser på sin metods förutsättningar i framtiden. Men också hur forskningen ser ut och hur de själva bidrar till spridning av sin metod.

Här har jag studerat hur mina informanter arbetar för att sprida sin metod.

Magnus är ständig på jakt efter eldsjälar som han kan genomföra projekt som exempelvis läger och konferenser med. Han söker också kontinuerligt bidrag som kan hjälpa till att utveckla verksamheten. Anledningen till att han anser att hans metod är viktig i framtiden är mångfalden i arbetssättet. Att allt är tillåtet och att alla ska vara välkomna. Nycirkus har under de senaste åren fått mycket mediatid vilket leder till ett ökat intresse för metoden.

Kerstin arbetar även hon med att stärka metoden genom att utbilda människor bland annat på det egna institutet Psykodramaskolan. Hon anordnar konferenser och evenemang regelbundet i Sverige. Kerstin är också i färd med att försöka starta en poängberättigad psykodramautbildning på högskolenivå. En önskan för framtiden är också att skriva en bok om sitt arbete. Men Kerstin är också lite uppgiven vad gäller vårdorganisationerna:

jag tycker att de är alldeles för medicinskt inriktade idag.

Detta har medfört att Kerstin har släppt intresset att försöka påverka vårdapparaten.

Birgitta berättar att det finns en ökande efterfrågan frågan och behov av nya arbetssätt inom vård och landsting.

Det finns en stor öppenhet för icke verbala behandlingsformer inom den privata och offentliga sektorn. Det är en tidsfråga innan de konstnärliga terapierna, bild, musik och dans får en större plats.

Åsa arbetar med att sprida sitt arbetssätt genom föreläsningar, workshops och genom att ta emot studiebesök och berätta om arbetet för intresserade. Utbildning skall finnas för alla och inkluderingen av människor med funktionsnedsättningar är viktig för ett jämlikt samhälle. Utbudet av konstnärliga uttryckssätt för människor med funktionsnedsättningar är minimalt.

Vad vet mina informanter om forskning på respektive område?

Magnus säger att det finns en forskningsrapport från Trelleborgs habilitering om ett cirkusprojekt som behandlingsmetod. För övrigt känner inte Magnus till något vetenskapligt skrivet om nycirkus. Det finns böcker om klassisk gymnastikträning, böcker som beskriver hur man gör olika övningar.

Sedan är det ju vem som lär ut sakerna som det handlar om. Om det är rätt eller fel människor som lär ut de här sakerna.

Kerstin berättar att det finns en hel del forskning men ändå för lite.

Vi tycker fortfarande att det borde forskas mycket mer. En förklaring är att de som arbetar med psykodrama är inte så väldigt strukturerade, och skriftmänniskor, utan det är konstnärstypen som vill vara i processen och lära och känna.

En annan förklaring menar hon kan vara:

Hela metoden vilar utanför universitetet idag. Det gör att allting skall bekostas med privata medel. Vi har väldigt lite med statligt understödda utbildningar.

Kerstin berättar om att hon har en dröm om att starta en 5 poängs forskningskurs för de som är färdiga psykodramatiker.

Birgitta ansvarar för dansterapiutbildningen på danshögskolan och bidrar därigenom hela tiden med en spridning av sin metod. Hon föreläser, skriver och forskar även på ämnet.

6.5 Sammanfattning resultat

Konstnärligt uttryck är en rättighet för alla. Människor med funktionsnedsättningar skall i så stor utsträckning som möjligt kunna leva ett så normalt liv som möjligt. Det skall kunna erbjudas konstnärliga metoder om så önskas. Detta är en ståndpunkt som informanterna för de konstnärliga pedagogiska metoderna har. Konstnärliga pedagogiska metoder eller terapier bör integreras i traditionell behandling. Det är önskvärt med ett samarbete för att nå de bästa resultaten och förbättra patientens/elevens liv.

Det måste forskas mer för att vidga vyer och avdramatisera konstnärliga metoder. Birgitta Härkönen är den enda som forskar inom sitt ämne.

En holistisk syn och arbetssätt för att nå hela människan leder till hälsa och välbefinnande. Det är ett synsätt som återkommer hos mina informanter. Skapande berikar människan och hjälper till att förstå helheten av de vägar livet kan ta. Konstnärliga uttryck främjar hälsan. Kulturens betydelse för människor med funktionsnedsättningar är inte bara en lustfylld aktivitet utan verkar för att öka självförtroendet och livskvaliteten.

Nycirkus och rytmik är pedagogiska metoder som kan ha terapeutiska effekter. Dansterapi och psykodrama är konstnärliga terapier som arbetar gestaltande med ett terapeutiskt mål.

7. Resultatdiskussion

7.1 Personlig bakgrund

Vad har informanterna för skäl att arbeta med människor med funktionsnedsättningar? Magnus nämner glädjen, glöden, oförstördheten och kämparandan som något unikt hos sina elever. Nycirkus är ju en metod som ännu inte är så vanligt förekommande i Sverige och en metod som många är rädda för att människor med funktionsnedsättningar inte klarar av. Birgitta kände med tiden att hon ville rikta sitt fokus från den personliga utvecklingen i dansen till något mer meningsfullt för andra människor och Åsa drivs av tanken att alla människor har rätt till utbildning. Här kan man vaska ut tre perspektiv. Inställningen hos människor med funktionshinder, viljan att göra något meningsfullt och rättvisa.

När man arbetar konstnärligt är förhållandet mellan terapeut/pedagog och patient/elev oerhört viktigt och intimt för att en process skall sättas igång. Man är oftast en aktiv deltagare i sessionen och det är därför viktigt att hela tiden vara medveten om sina egna känslor som arbetet kan medföra. (Grönlund, Alm& Hammarlund, 1999)

Musikterapeuten Robert Engström som skriver om musikterapi i boken "När orden inte räcker till" (Theorell, 1998), hävdar att det krävs kunskap i både konstarten och psykoterapi när man arbetar med människor med funktionsnedsättningar för att kunna veta när det är dags att frambringa eller avbryta känslor men också att kunna hantera vilka effekter det kan ha. Både Magnus och Åsa, som representerar konstnärliga pedagogiska metoder i detta arbete, använder sig av musik i sin undervisning. Ingen av dem har någon erfarenhet av psykoterapi

men de använder båda musik kontinuerligt i sin undervisning. Menar Engström med sitt uttalande att en pedagog inte ska använda musik i sin undervisning?

I samband med Robert Engströms uttalande ovan är det väsentligt att diskutera följande. Är man som konstnärlig terapeut eller konstnärlig pedagog medveten om att målet med det man gör är träning med möjliga terapeutiska effekter eller om ens verksamhet endast har terapeutiska mål har man svaret på skillnaden mellan konstnärlig terapi och konstnärlig pedagogisk metod med människor med funktionsnedsättningar. Som en del av utbildningen när man läser till dansterapeut eller psykodramaterapeut ingår det att läsa psykoterapi medan om man arbetar med en konstnärlig pedagogisk metod så samarbetar man ofta med en sjukgymnast, psykolog eller fritidskonsulent som kan finnas till hands om några frågor dyker upp. Både Magnus och Birgitta har nämnt att det har funnits samarbete mellan dem och en psykiatriker, arbetsterapeut eller psykolog.

Jag skrev under litteraturgenomgången, att det är önskvärt med ett samarbete med andra behandlingsåtgärder inom det konstnärliga terapiområdet (Theorell 1998, Englund 2004). Detta är någonting som Magnus också kommenterar då han säger att han tror att de olika yrkesgrupperna har mycket att lära av varandra.

Diagnos: Enligt B.I Lindskog, 1997, s 140: Bestämning eller konstaterande av att sjukdom föreligger samt fastställande av sjukdomens art och natur.

Magnus och Åsa är överens om att de inte känner till sina elevers diagnoser. Kerstin kan känna till dem men tycker inte om att använda ordet diagnos.

Ett förhållningssätt som varit genomgående under mina intervjuer är att inte etikettera en människa med en diagnos utan istället se individen och dess behov och försöka tillgodose dem. Ingen utav de metoder jag granskat har heller specialiserat sig på en typ av funktionsnedsättningar utan har arbetat med olika, exempelvis depressioner, psykosomatiska¹⁵ symptom, Downs syndrom och autism.

Man skall alltid utgå från individens behov. Det har alla mina informanter klagat på. Men varför är inte diagnosen intressant? Så länge man inte har några fördomar om olika diagnoser kan jag bara se det som en information som kan underlätta för mig i mitt arbete för att komma nära mina elevers behov och förutsättningar. Om man använder informationen från diagnosen för eget bruk tror jag att man lättare kan förstå vissa handlingar eleven gör utan att för den sakens skull generalisera alla människor med samma diagnos. Sedan vill jag i samband med detta lyfta fram vad Magnus poängterat i sin intervju. Man måste våga prova saker och inte vara rädd för att arbeta med människor med funktionsnedsättningar. Min erfarenhet säger också att de själva säger ifrån när något inte känns bra.

Världshälsoorganisationen beskriver funktionshinder som en begränsning av förmågan på grund av en skada eller sjukdom. Det innebär alltså inte en egenskap hos individen utan ett

¹⁵ Psykosomatisk enligt Nationalencyklopedin: Som har att göra med sambandet mellan psykiska och kroppsliga reaktioner.

Enligt Lindskog B.I, Medicinsk terminologi, 1997, s 449: som berör både kropp och själ. Kroppsliga sjukdomar med psykisk bakgrund.

hinder som är relaterat till miljön (Rapport från statens kulturråd, 1998:3, *Funktionshindrades tillgång till kultur*).

I en konstupplevelse är de flesta människor inte beredda på vilka känslor och associationer som kan dyka upp till ytan. På så sätt kan t.ex. samma musikstycke locka fram en stark obehagskänsla hos en person som för en annan person inte behöver betyda någonting. I konsten blir man konfronterad med upplevelser ur minnet och man är oförberedd på det. Det kan innebära att terapeuten/pedagogen kan öppna en dörr som är svår att komma åt verbalt, med sjukgymnastik eller medicinering. Att konfronteras med minnet eller händelsen kan i sin tur leda till att individen får en ny syn på sin kropp och sin funktionsnedsättning. Får individen en ökad förståelse för sin livssituation visar forskning att symptom kan minska (Theorell, 1998).

I konstnärliga metoder tränas en mängd olika saker. Givetvis är skapandet en stor del men även uttrycksförmåga och kommunikation. I de metoder jag behandlat är även det fysiska arbetet en viktig del. Människan lär känna sin kropp genom att röra sig och prova olika alternativ till lösningar på problem den tampas med. Träning av grov- och finmotorik kan till exempel utföras i ett musikaliskt sammanhang där fokus inte ligger på motoriken utan på hur man visar starkt och svagt i ett musikstycke. Det är ett alternativ till sjukgymnastik att öva motoriken på. Det kan vara ett mer lustfyllt sätt att bedriva sin träning på som Tilde Björfors kommenterar i kapitlet Nycirkus som pedagogisk metod.

Det är svårt att vetenskapligt bevisa vad det är i de konstnärliga metoderna som gör att det kan få människor med funktionsnedsättningar att må bättre. Kerstin beskriver psykodrama som är en stark och expressiv metod som lämnar sällan någon oberörd. Hur bevisar man att en människa blir berörd och att i så fall denna ”beröring” bidrar till något gott?

7.2 Metoden idag

Alla mina källor, såväl informanter som litteratur, är rörande överens om att konstnärliga metoder aldrig ersätter sjukgymnastik. Däremot är metoderna ett gott komplement. De kan fungera som en variation för att hitta rörelseglädjen igen och sjukgymnaster och de konstnärliga ledarna kan lära av varandra för att bli bättre i sitt arbete med just en individs specifika behov (Englund, 2004). Både i Englunds uttalande och i uttalanden som Magnus och Tilde Björfors från Cirkus Cirkör har gjort återkommer begreppet ”träningströtta barn” eller ”att hitta rörelseglädjen igen”.

Är det så att det finns en allmän uppfattning inom habilitering och rehabilitering att individerna är trötta på den traditionella sjukgymnastiken? Min erfarenhet inom habilitering är också att det finns en stor öppenhet för nya idéer och influenser av nya konstnärliga aktiviteter men gäller detta även på behandlingsområdet?

En allmän riktlinje när man talar om konstnärliga terapiers verkan är att de inte löser problemen för människor med allvarliga handikapp ensamma utan att det är önskvärt med ett samarbete med andra behandlingsåtgärder (Theorell 1998, Englund 2004). Detta uttalande bekräftar Magnus när han säger ”Ju mer vi lär om varandras yrkesområden, ju bättre kommer vi att bli på att jobba med dem”. Även Birgitta berättar om att hon ibland samarbetar med en psykiatriker. Kerstin har även hon arbetat med sjukgymnaster och även utbildat en del i psykodrama.

När man arbetar konstnärligt, oavsett ämne, är framträdandet för publik ofta en viktig del i processen. I de konstnärliga terapierna gör man aldrig framträdande för publik medan de som arbetar med konstnärliga pedagogiska metoder tycker att det är en väsentlig del av arbetet. Här ser man en skillnad som kanske har att göra med hur informanterna ser på vilken funktion ens arbete har. Magnus och Åsa vill att alla människor oavsett hinder skall ha rätt till konstnärligt uttryck och att träningen skall vara rolig och inspirerande. Enligt Magnus söker sig eleverna till cirkus för att de vill jobba estetiskt och synas framför en publik. Åsa berättar: ”varje läsår avslutas med en större produktion men även under terminernas gång varvas produkt och process”. Det är alltså en viktig del av målet i undervisningen. Kerstin och Birgitta använder aldrig framträdandet för publik som en del av sin process vilket kan förklaras genom att deras metoder är en behandling.

I detta arbete har jag valt att kalla de metoder som inte är definierade som konstnärliga terapier för konstnärliga pedagogiska metoder. Men det är inte helt självklart. När jag har studerat olika termer i medicinska uppslagsverk och i Nationalencyklopedin är gränserna mellan definitionerna oftast tunna. Definitionen på behandling är till exempel: Särskild verksamhet som inriktas på något givet eller antytt. Detta är ju något man arbetar utifrån när man undervisar också. När man som rytmikpedagog (eftersom det är mitt gebit) undervisar en elev vill man hjälpa den att utveckla och förbättra något som personen har svårt för, vare sig det är motoriskt, socialt eller intellektuellt betingat. Med definitionerna på metod och träning kan samma problematik uppstå (se bilaga 2). Jag har också använt formuleringen metod som har terapeutiska effekter. Med detta menar jag att även om avsikten inte är att bota så kan man gå ut från en undervisning i exempelvis nycirkus och må bättre. Fysisk aktivitet, lek, skratt och gemenskap kan leda till att människan får en positiv upplevelse av sig själv i en kontext som leder till att det faktiskt främjar hälsan hos individen.

7.3 Arbetet och dess beståndsdelar

Under arbetets gång har jag funnit att en utgångspunkt för de olika arbetssätten har varit att det sker en ständig växelverkan mellan kropp och själ. Ett holistiskt synsätt där människans delar ingår i samma odelbara helhet. Det är ett helhetstänkande som innebär att man får tillgång till hela sin person. Detta tror jag är ett konkret arbetssätt för att nå välbefinnandet men ett Okonkret sätt att bevisa i forskning. Alla fyra informanter och litteratur har beskrivit vad som utvecklas hos individen i respektive metod, fast med lite olika ord. Magnus beskriver det som inre utveckling men också fysisk utveckling i form av styrka, koordination och rytmik. Litteraturen framhäver nycirkus som en roligare träning än rehab för barn med funktionsnedsättningar. Kerstin beskriver sin metod som expressiv och att den sällan lämnar någon oberörd. Hon menar också att den frambringar saker från individens inre. Litteraturen beskriver att metoden är effektiv för människor som vill förändra någonting i sitt liv. Birgitta förklarar att metoden utgår från individens behov och litteraturen beskriver vidare att dansterapi utgår från kropp och själ och genom rörelse stärker känslor, sociala, kognitiva och psykiska aspekter hos en individ. Åsa berättar att hon strävar efter att stärka elevernas konstnärliga uttrycksförmåga, kommunikationsförmåga och att ge förutsättningar för en livslång personlighetsutveckling. Litteraturen säger att man arbetar holistiskt och tränar rumsuppfattning, koordination, det sociala mm.

7.4 Framtiden

Alla mina informanter arbetar aktivt med att utveckla sina metoder och tror att metoderna är viktiga för framtiden. Kerstin har upplevt ett motstånd från vårdapparaten ”jag tycker att de är alldeles för medicinskt inriktade idag”. Men varför upplever de andra metoderna en ökad efterfrågan om vårdapparaten är för medicinskt inriktad? Kan det bero på att psykodrama räknas som en konstnärlig terapi men inte understöds av en högskoleutbildning? Man utbildar sig endast till psykodramaterapeut privat. Är det så att ”vårdapparaten” upplever det konstnärliga fältet som flummigt och skall det förekomma som en behandlingsform så vill de se konkreta bevis på att det har studerats på högskola? Min erfarenhet inom vården är också med ett konstnärligt ämne men då beskrevs min verksamhet som en aktivitet och sysselsättning, inte behandling. Trots att man inte kan utbilda sig till psykodramaterapeut på högskolebasis är det en vedertagen konstnärlig terapi. Hur hänger det ihop? Både Kerstin och Birgitta anser att deras metod är viktig i framtiden och vill att den skall finnas som en naturlig del i den offentliga och privata sektorn även om Kerstin har mött ett visst motstånd då hon beskriver psykodrama som är en stark och expressiv metod som sällan lämnar någon oberörd. ”Detta har resulterat i en viss ängslan inom psykiatrin, för vad det frambringa hos en individ och det upplevs som att det är svårt att utveckla verksamheten”.

All forskning som berör konstnärligt arbete för människor med funktionsnedsättningar är av vikt för att utveckla metoder som kan vara ett viktigt komplement till traditionella behandlingsmetoder. När man forskar inom ett område vinner det status och blir mer slagkraftigt utåt (Grönlund, Alm& Hammarlund, 1999). Birgitta är den enda av mina informanter som forskar i sitt ämne. Kerstin uttrycker en önskan om att göra det. Min uppfattning av Magnus resonemang kring forskning är att det är bra men att det finns andra sätt att sprida metoden på t.ex. genom media. Ett stort frågetecken för mig under min litteraturgranskning är just varför det finns så lite skrivet om konstnärliga pedagogiska metoder med människor med funktionsnedsättningar. Kan det vara som Kerstin säger att det oftast är praktiskt konstnärliga människor som arbetar med metoderna så att de inte har anlag för att skriva? Att anordna konserter, läger och workshops är en bra och ambitiös marknadsföring av en metod, men det hålls lokalt. Kraften med forskningen, tror jag, är att den blir tillgänglig för alla oavsett var man befinner sig i världen. Om materialet läggs ut på Internet eller finns på bibliotek vill säga.

8. Avslutning

När jag började skriva detta arbete hade jag en mängd frågor om hur man kan arbeta konstnärligt med människor med funktionsnedsättningar. Det har jag fortfarande, fast de ser lite annorlunda ut. Min tydligaste fråga som arbetet givit upphov till är som jag nämnt tidigare, varför finns det så lite forskat på området? Förhoppningsvis skall detta arbete kunna vara till nytta för någon eller i alla fall ge inspiration till att läsa något mer om de områden jag behandlat. Under resans gång har jag lärt mig oerhört mycket och fått reflektera kring problematik som jag inte tidigare hade i mina tankebanor. Detta kommer jag att ta med mig i mitt framtida yrke som rytmikpedagog.

8.1 Fortsatt forskning

För att vidga exempelvis kulturråds och habiliteringens uppfattning av vad habilitering kan vara är det väsentligt att genomföra och dokumentera olika projekt där metoder prövas och granskas (Svantesson, 2005). Personligen tycker jag att det hade varit spännande att utföra en aktionsforskning med en utvecklad form av rytmik. Föra dokumentation under arbetets gång och följa upp med en rapport som kan leda till att utveckla verksamheten.

Ett problem jag stötte på under min litteraturgranskning var att jag inte hittade något vetenskapligt skrivet om nycirkusens uppkomst i pedagogiska sammanhang. Här saknas fakta som många olika yrkesgrupper skulle kunna ha stor nytta av.

Ännu ett intressant område som bygger på idén om att vetenskapliggöra konstnärliga metoder för människor med funktionsnedsättningar är de olika verksamheterna som jag nämnt kort under min rubrik avgränsningar. Moomsteatern och cirkusclowners verkan och funktioner i en vetenskaplig rapport. Att redogöra för hur arbetet går till och hur de påverkar människorna som medverkar.

En fråga som dykt upp under mitt skrivarbete är vad konstnärliga metoder gör rent fysiologiskt i människan som bidrar till hälsa och välbefinnande? Både litteratur, informanter och jag själv menar att konstnärliga uttryck får positiva effekter men vad finns det för vetenskapliga belägg? Det är så oerhört svårt att bevisa, effekterna av konstnärliga uttryck är svåra att visa konkret. Det finns mycket filosofiskt skrivet men inte mycket naturvetenskapligt.

8.2 Tips på litteratur

Någon vetenskaplig forskning som går i samma linje som min uppsats har jag inte funnit men det finns mer eller mindre forskning & litteratur om respektive metod jag skrivit om.

Inom dansterapi har jag hittat mest litteratur. Jag listar nedan några arbeten med början med min intervjupersons, Birgitta Härkönen, egen forskning.

- Härkönen B, (2002) ”Dansterapi för patienter behandlade för cancer ett multiprofessionellt utvecklingsarbete på onkologisk rehabiliteringscentrum”.
- Thelin M, (1998) ”Att bli synlig. Inverkan av dansterapi vid behandling av Anorexia Nervosa”.
- Grönlund E (1994) ”Barns känslor bearbetade i dans.”
- Nyström K (2002) ”Dans på gränsen. Demensdrabbades kommunikation i dansterapi.”

I psykodrama finns:

- Kellerman P, (1991) “An essay on the metascience of psychodrama.”
- Roine, E (1997) “Group therapy as experimental theatre”

I cirkusträning finns:

- Svantesson F, (2005) ”vilken CIRKUS!” Cirkusträning som alternativ behandling på vuxenhabiliteringen i Malmö och Trelleborg.”
- Lauruschkus K, Wennstrom A, Harrysson B, (2005) ” Cirkus- en annorlunda träningsform för barn och ungdomar inom habiliteringen.

I Rytmik har jag dessvärre inte hittat någonting vetenskapligt skrivet om hur man arbetar med metoden med människor med funktionsnedsättningar.

Det finns en del litteratur på engelska som behandlar konstnärliga terapiformer och några få svenska. En bra bok som jag använt mycket i mitt arbete är en lärobok sammanställd av Erna Grönlund (1999). Den innehåller en genomgång om konstnärliga terapier och hon har valt att begränsa sig till bild, dans och musikterapi. Bokens namn är "*Konstnärliga terapier –Bild, dans och musik i den läkande processen*" och i den skriver 21 erfarna konstnärliga terapeuter om sina arbeten.

En del svenska forskningsrapporter finns det att tillgå som berör konstnärliga uttryck för att främja hälsan. En sådan är: "*Kultur i vården visavi vården som kultur*" från 1999 som Birgitta Rapp har skrivit på uppdrag av Stockholms läns landsting. Ännu en rapport som är skriven av Camilla Nyberg på uppdrag av statens folkhälsoinstitut heter: "*Uppleva –känna skapa. Om kulturens betydelse för folkhälsan*" från 2003.

8.3 Anekdot

I en grupp där jag undervisade i afrikanska trummor på barn- och ungdomshabiliteringen i Malmö fanns en kille som var gravt handikappad och rullstolsbunden. Han hade inga motoriska möjligheter att delta i undervisningen och jag fick heller ingen kontakt med honom på något plan. Efter första lektionen så tänkte jag att han kunde väl överhuvudtaget inte få ut någonting av att vara med på lektionerna. Men när jag veckan efter träffade hans mamma berättade hon att han hade tyckt att det var en underbar upplevelse. Följande gånger uppmärksammade jag att pojken satt med ett leende på läpparna och gjorde glada utrop när vi spelade starkt på trummorna. Jag anser det viktigt att det skall finnas kompletterande konstnärlig behandling eller aktivitet inom vården.

Jag vill avsluta mitt arbete med ett citat av författaren Jonas Helgesson som har en cp-skada:

Rätt ofta känner jag mig som två personer. En som tas för extremt handikappad, och en som tas för den jag egentligen är, såsom jag vill se på mig själv- en helt vanlig kille med lite svårigheter med sin kropp...Även om detta ibland är påfrestande, att människor kan tro både det ena och andra om mig, är detta inte det avgörande för om ska jag känna glädje eller inte.(Helgesson, 2005, s.113)

9.Referenser

Litteratur:

Backman, J. (1998). *Rapporter och uppsatser*. Lund: Studentlitteratur.

Berglind, H. (red). (1998). *Skapande ögonblick*. Stockholm: Bokförlaget Cura AB

Dalcroze, E. J. (1920/1997). *Rytm, musik och utbildning*. Stockholm: KMH Förlaget.

Englund, B. (red.). (2004). *Skapande och kroppsbaserade komplementära terapier*. Lund: Studentlitteratur.

Grönlund, E., Alm, A. & Hammarlund, I. (1999). *Konstnärliga terapier*. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur.

Helgesson, J. (2005). *Grabben i kuvösen bredvid - om att vinna mot ett handi kapp*. www.vinnalivet.nu

Lindskog, B.I. (1997). *Medicinsk terminologi*. Stockholm:Nordiska bokhandels förlag.

Lauruschkus, Wennström & Harrysson. (2005). *Cirkus- en annorlunda träningsform för barn och ungdomar inom habiliteringen*. Lund: Forsknings och utvecklingsenheten, Habilitering & Hjälpmedel, Region Skåne.

Norstedts Svenska ordbok. (1999). Göteborg: Språkdata och Nordstedts ordbok

Patel, R. & Davidson, B. (2003). *Forskningsmetodikens grunder*. Lund: Studentlitteratur.

Rapport från statens kulturråd.(1998:3) *Funktionshindrades tillgång till kultur*. Trelleborg: Statens kulturråd.

SOU 1989:62. Alternativmedicinskommittén. *Alternativa terapier i Sverige –en kartläggning*. Stockholm: Allmänna förlaget.

Svantesson, F. (2005). *Vilken Cirkus! Cirkusträning som alternativ behandling på Vuxenhabiliteringen i Malmö och Trelleborg*. Lund: Forsknings- och utvecklingsenheten, Habilitering & Hjälpmedel, Region Skåne.

Theorell, T.(red). (1998). *När orden inte räcker till*. Stockholm: Natur och kultur

Artiklar:

Arbetsliv. Carin Hedström. (2006). *Tildes liv en enda cirkus*. Artikel nr: 2654

Föräldrakraft. Sara Bengtsson. (2006). *"Föräldrar är bromsklossar"*.

Kupé. Erik Hörnkvist. (2006). *Ständigt förnyad cirkus på cirkus Cirkör*.

Internet:

<http://www.kulturradet.se> (2006-10-14) *Om kulturrådet, Handlingsplan*.

<http://www.danshogskolan.se> (2006-09-15) *Dansterapeututbildningen*.

<http://www.cirkor.se> (2006-09-15) *Funktionshindrade*.

<http://www.psykodrama.nu> (2006-09-15) *Psykodrama i Sverige*.

<http://www.ne.se> (2006-10-16) *Varierande sökord*.

<http://www.moomsteatern.com> (2006-10-27) *Historia*.

[http://www.sahlgrenska.se\(2006-10-27\)](http://www.sahlgrenska.se(2006-10-27)) *Basal kroppskänedom*.

[http://www.kulturcentrumskane.com\(2006-10-27\)](http://www.kulturcentrumskane.com(2006-10-27)) *Om oss*.

[http://www.adta.org\(2006-10-30\)](http://www.adta.org(2006-10-30)) *Fact Sheet*.

<http://www.vsa-sweden.org> (2006-11-06) *Om VSA*.

<http://www.kulturpool.se> (2006-10-04) *Sjukhusclown. Märta Dixelius*.

[http://www.foraldrakraft.se\(2006-12-03\)](http://www.foraldrakraft.se(2006-12-03)) *Cirkus Cirkör*.

[http://www.prevent.se\(2006-12-03\)](http://www.prevent.se(2006-12-03)) *Tildes liv en enda cirkus*.

[http://www.vardguiden.se\(2006-12-03\)](http://www.vardguiden.se(2006-12-03)) *Habilitering, rehabilitering*.

Intervjuer:

Intervju med Magnus Johnsson september 2006. Utskrift i förf. ägo.

Intervju med Kerstin Jurdell september 2006. Utskrift i förf. ägo.

Intervju med Birgitta Härkönen september 2006. Utskrift i förf. ägo.

Intervju, skriftlig med Åsa Wallin november 2006. Utskrift i förf. ägo.

Kurs:

Grönlund, E. 2006. *Workshop i dansterapi*. Lund

Bilaga 1

HEJ MOSAIK,

Hanna Wählin & Madolen Veldre

The musical score is written on four staves. The first staff contains the title and authors. The second and third staves contain the main melody with lyrics: "Hej Hej Hej nu är vi här igen / Hej Hej Hej nu är det slut igen / Hej Hej Hej nu är det slut igen / Hej Hej Hej nu är det slut igen". The fourth staff contains the final line of the song: "jag e glad att ha när med Er / jag e glad att ha när med Er / jag e glad att ha när med Er". The score includes various guitar chords such as Cm, Cm/Bb, Ab, Eb, Fm7, and Gm7. There are also handwritten notes and symbols like 'xxxx' and 'xxy' scattered throughout the score.

Bilaga 2

Intervju:

1. Personlig historia:

- Vad har Du för utbildning/titel?
- Vad är din erfarenhet inom psykiatri?
- Din kunskap om handikapp? Någon speciell diagnos?
- Vad är dina personliga skäl till att vilja arbeta med människor med handikapp?
- Arbetar du även konstnärligt?

2. Ämnets historia och framväxt:

- Grundare?
- Hur kom den till Sverige?
- Konststart kontra metod? Vad skiljer dem åt?
- Hur har du upplevt behovet efter din terapi/metod?
- Anses ämnet holistiskt? Helhetstänkande?

3. Ämnet idag:

- Vad kallar Du det? Terapi/metod/träning/ämne? Varför?
- Ser du det som en komplettering eller en ersättning till sjukgymnastik?
- Anser Du den psykofysisk?
- Var finns det? Institutioner/i världen?
- Vilka diagnoser arbetar du med? Även sjukdom, trauma, kris?
- Finns det vetenskaplig forskning i ämnet?
- Kan Du rekommendera någon tillförlitlig litteratur på ditt område?
- Skulle du vilja se det som ett ämne i särskolan?
- Vilka konstnärliga terapier har du samarbetet med eller stött på?
- Hur många elever har du vid varje tillfälle?
- Elever eller patienter?

4. Arbetet och dess beståndsdelar:

- Vilka huvudmoment arbetar du med?
- Vad tränar barnen?
- Samarbetar du med en psykolog eller liknande?
- Är framträdandet för publik en viktig del?
- Använder du dig av musik? Hur väljer du den?
- Använder du dig av redskap?
- Vad utgår du ifrån? Kropp, teater, musik?
- Hur kan din metod hjälpa barn med funktionshinder?
- Vad bör man tänka på i arbetet?

5. Framtiden:

- Gör du något för att sprida din metod?
- Varför tycker du att den är viktig i framtiden?

